

UDK 27-423.79:27-732.4-675"1962/1965"

27-46

<https://doi.org/10.53745/bs.95.3.3>

Primljeno: 11. 6. 2025.

Prihvaćeno: 6. 9. 2025.

Pregledni rad

Pastoral nade u svjetlu ekleziologije Drugoga vatikanskog koncila

Ekleziološko-liturgijske perspektive u župnoj pastoralnoj praksi

The Pastoral of Hope in the Light of the Ecclesiology of the Second Vatican Council:

Ecclesiological and Liturgical Perspectives in Parish Pastoral Practice

Hrvoje Zovko

Sažetak

Naviještanje smrti, slavlje uskrsnuća i iščekivanje dolaska Isusa Krista utkani su, prožimaju i usmjeravaju cjelokupno djelovanje Crkve. Iščekivanje drugoga dolaska temelj je kršćanske nade koja gorljivo očekuje konačno ispunjenje otajstva Božje ljubavi. Iako je nada kroz povijest vodila Crkvu, odskočna daska novog pastoralnog zamaha prožetog nadom formira se 60-ih godina 20. stoljeća s radom Drugoga vatikanskog koncila. U svjetlu novih promišljanja ekleziologije i liturgije pastoralni postulati nadahnuti nadom doživljavaju modifikacije. Budući da ekleziološke promjene utječu na liturgiju, a obje usmjeravaju i vode djelovanje Crkve, Koncil u kontinuitetu s tradicijom dublje i sustavnije no ikada prije promišlja ta pitanja. Za razliku od ranijih koncila Drugi vatikanski koncil nije sazvan zbog krivovjerja ili doktrinarnih prijevora, već kako bi promišljao prisutnost Crkve u suvremenom svijetu. Unatoč velikim pomacima, ostaje prostor za daljnju primjenu liturgijsko-ekleziološke baštine Koncila – poput ekleziologije zajedništva i univerzalnog poziva na svetost – kako bi djelovanje Crkve uistinu bilo za »pastoral nade«. Na tom tragu tekst usmjerava pozornost na konkretan pastoralni projekt jedne župe, u kojem se – kroz ostvarenje univerzalnog poziva na svetost i djelatno sudjelovanje vjernika oblikovano u duhu Koncila – očituju praktične konture pastoral nade.

Ključne riječi: svetost, ekleziologija, župa, djelatno udioništvo, liturgija, nada

Abstract

The proclamation of death, the celebration of the resurrection, and the expectation of the coming of Jesus Christ are interwoven, permeate and guide the entire activity

of the Church. The expectation of the Second Coming of Jesus Christ is the foundation of Christian hope, which ardently awaits the final fulfilment of the mystery of God's love. Although hope has guided the Church throughout history, the impetus for a new pastoral enthusiasm, imbued with hope, was formed in the 1960s, with the Second Vatican Council. Pastoral postulates inspired by hope have been undergoing modifications in light of the new reflections on ecclesiology and liturgy. Considering that ecclesiological changes affect the liturgy, and that they both direct and guide the activity of the Church, the Council, in continuity with tradition, reflected on these issues more deeply and systematically than at any previous time. Unlike earlier councils, the Council was not convened because of heresy or doctrinal disputes, but rather to reflect on the presence of the Church in the modern world. Despite significant advances that have been made, it is still possible to apply the Council's liturgical-ecclesiological heritage, such as the ecclesiology of communion and the universal call to holiness, for the Church's work to be truly a »pastoral of hope«. In this regard, the article directs attention to concrete pastoral projects of one parish, where the practical contours of the pastoral hope are manifested through the realization of the universal call to holiness and the active participation shaped in the spirit of the Council.

Key words: holiness, ecclesiology, parish, active participation, liturgy, hope

Uvod

Promišljanje koje se nalazi pred nama nosi naslov »Pastoral nade u svjetlu ekleziologije Drugoga vatikanskog koncila. Ekleziološko-liturgijske perspektive«. Tematski okvir ovoga rada utemeljen je na nastojanju da se iz perspektive suvremenog teološko-pastoralnog promišljanja ponudi pogled na djelovanje Crkve koje u sebi nosi karakter nade – kako u svom unutarnjem crkvenom dinamizmu tako i u svojoj vanjskoj otvorenosti prema svijetu i čovjeku današnjice.

Prvi dio rada posvećen je analizi povijesno-teološkog konteksta unutar kojeg je moguće razumjeti nastanak i razvoj onoga što nazivamo pastoralom nade. U tom smislu, kao vremenski i sadržajno referentni okvir uzima se razdoblje Drugoga vatikanskog koncila i postkoncilske obnove, koja je uvelike oblikovala suvremeno razumijevanje identiteta i poslanja Crkve u svijetu. U tom razdoblju do izražaja dolaze ključne ekleziološke i liturgijske intuicije koje otvaraju prostor za pastoralni pristup prožet nadom – kako u odnosu Crkve prema vlastitim vjernicima, tako i prema onima koji su na rubovima njezina djelovanja ili se čak nalaze izvan njezinih struktura.

U drugom dijelu rada, koji je naglašenije praktično-iskustvene naravi, fokus je stavljen na pastoralnu praksu kao konkretnu dimenziju crkvenog života. Ovdje će promišljanje proizlaziti iz perspektive pastoralnog djelovanja, tj. iz iskustva upravitelja župe i rada sa župnom zajednicom. Kroz analizu

pastoralnih izazova i susreta s konkretnim životnim situacijama vjernika, pokušavaju se formulirati određene smjernice koje bi mogle poslužiti kao temelj za daljnje oblikovanje pristupa koji bi se mogao prepoznati kao *pastoral nade*.

Takav pastoral nije tek reakcija na postojeće izazove ili odgovor na krizu suvremenog čovjeka, nego prije svega afirmacija temeljne crkvene zadaće i identiteta: biti nositeljica, svjedokinja i posrednica nade u svijetu koji je u mnogim svojim dimenzijama obilježen nesigurnošću, društvenom fragmentacijom, egzistencijalnim strahovima i duhovnom dezorijentacijom (Franjo EG 2013, 270-272). U vremenu kada se gubi povjerenje u institucije, a središnji narativi koji su nekoć oblikovali kolektivnu svijest i vrijednosne sustave bivaju dovedeni u pitanje, Crkva je pozvana prepoznati sebe i biti prepoznata kao *locus spei* – mjesto nade gdje se čovjek može susresti s Božjom blizinom, milosrđem i otkupiteljskom ljubavlju.

Cilj redaka koji se nalaze pred nama stoga nije samo artikulirati jednu teološku koncepciju ili viziju pastoralnog djelovanja koje nosi, pruža i potiče nadu nego i pokazati na koji konkretan način Crkva – u svojoj svakodnevici, a ne samo u izvanrednim momentima – može postati znak i sredstvo nade za svijet. Takva crkvena prisutnost realizira se kroz njezinu sakramentalnu dimenziju, u kojoj se konkretno ostvaruje spasenjska prisutnost Krista; kroz zajedništvo vjernika, u kojem se živi solidarnost, međusobna odgovornost i duhovna potpora; te kroz služenje – osobito onima koji su na marginama, ranjeni, osamljeni ili obeshrabreni.

1. Ekleziološko-liturgijske perspektive

Cjelokupno djelovanje Crkve inspirirano je nadom i iz nje izvire. Iščekivanje drugoga dolaska temelj je kršćanske nade, koja gorljivo očekuje posljednje i konačno ispunjenje otajstva Božje ljubavi. Ona se temelji na Kristovu obećanju da će ponovno doći u slavi te obećanju da će, u međuvremenu, ostati s nama u sve dane do svršetka svijeta (Mt 28.20). Naviještanje smrti, slavlje uskrsnuća i iščekivanje dolaska Isusa Krista, utkani su, prožimaju i vode djelovanje one po kojoj Krist ostaje s nama do svršetka svijeta – Crkve.

Istina je da prošlost neizbježno oblikuje sadašnjost: naša osobna i kolektivna iskustva, formativni događaji, tradicija i sjećanja utkani su u sam identitet kako pojedinca tako i zajednice. Ipak, jednako je istinito – premda možda manje naglašeno u svakodnevnom razmišljanju – da i budućnost, osobito ona eshatološka, ima moć duboko utjecati i uvjetovati naše sadašnje djelovanje. Kršćanska nada nije usmjerena samo unatrag, prema djelima koja Bog već

jest učinio, nego prema ispunjenju onoga što još dolazi – prema konačnom ostvarenju punine života u Bogu. Upravo se u tom budućem, vrhunskom i veličanstvenom događaju – tj. u obećanom *eshatonu*, u dovršenju povijesti kroz konačno sjedinjenje s Bogom – nalazi temelj naše nade.

Gledano očima vjere, prošlost nije tek niz neutralnih događaja, nego prostor u kojem se otkriva Božja vjernost. Ako dopustimo Bogu da bude interpretator našega života – kao onaj koji tumači i prožima naše iskustvo – tada prošlost postaje svjedočanstvo njegove nepromjenjive ljubavi i trajne prisutnosti. Bog, koji je bio vjeran u prošlosti, ostaje vjeran i u budućnosti, i upravo to omogućuje sadašnjosti da bude prožeta nadom. Tako se trodimenzionalnost vremena u kršćanskom iskustvu ne doživljava kao linearna sekvenca, nego kao teološki prostor u kojem se otajstvo spasenja ostvaruje u kontinuitetu: *memoria* (prošlost), *actio* (sadašnjost) i *promissio* (budućnost) (Ratzinger 2015, 51-59).

U tom kontekstu, budućnost – shvaćena u punom teološkom smislu kao vječnost, odnosno riječima Tome Akvinskoga kao vizija blaženoga gledanja (*visio beatifica*) – postaje konačna odrednica, vrhunac i izvor cjelokupnog crkvenog djelovanja. Istinsko ljudsko blaženstvo ne nalazi se u prolaznim vremenitim dobrima, nego u gledanju Boga kakav jest, što je posljednji cilj svakoga čovjeka i istodobno uzrok sadašnje moralne i duhovne dinamike (Toma Akvinski 2005, I-II, q 3, a 8). U tom svjetlu, nada nije puka emocionalna težnja za boljim sutra, nego teološka krepost koja omogućuje Crkvi da već sada živi iz perspektive onoga što tek dolazi, anticipirajući buduću puninu u svojim liturgijskim slavljinama, karitativnom djelovanju i zajedničarskom životu.

Kroz čitavu povijest Crkve, nada je bila njezina pokretačka snaga, unutarnje načelo koje je omogućavalo da i u najtežim povijesnim razdobljima – progonima, krizama, duhovnoj suhoći – ostane usmjerena prema Onomu koji dolazi. Ipak, u posebnom smislu moguće je ustvrditi da se nova žarišna točka i odskočna daska za pastoralno djelovanje prožeto nadom počinje jasnije oblikovati sredinom 20. stoljeća, osobito kroz zbivanja vezana uz Drugi vatikanski koncil. Zašto upravo tada?

Koncilski dokumenti, osobito *Sacrosanctum Concilium*, *Gaudium et spes* i *Lumen gentium*, uvode novu hermeneutiku ekleziologije – onu koja Crkvu više ne promatra isključivo kao stabilnu i hijerarhijski uređenu strukturu, već kao dinamičnu, hodočasničku zajednicu, odnosno *populus Dei*, putujući Božji narod pozvan hoditi s čovjekom kroz sve dimenzije njegova postojanja – u njegovim radostima i nadama, ali i u patnjama, tugama i strahovima (Drugi vatikanski koncil GS, 2008, 1). U tom duhu Drugi vatikanski koncil ne pokreće samo obnovu crkvenih oblika i disciplina nego artikulira dubok pastoralni

zaokret: od defenzivne i povučene pozicije prema svijetu, prema otvorenoj, dijaloškoj i nadom ispunjenoj prisutnosti Crkve u suvremenom društvu. Crkva više nije shvaćena kao zatvorena tvrđava koja čuva istine vjere u izolaciji od svijeta, nego solidarna i suosjećajna zajednica, koja – vjerna evanđelju – sudjeluje u izgradnji svijeta svjedočeći stvarnost uskrсне nade (Drugi vatikanski koncil GS, 2008, 1; 3; 40-45).

Dakle, u perspektivi novih koncilskih promišljanja ekleziologije (*Lumen gentium*), liturgije (*Sacrosanctum Concilium*) i odnosa Crkve prema suvremenome svijetu (*Gaudium et spes*), pastoralni postulati, uvijek utemeljeni i nadahnuti kršćanskom nadom, doživljavaju značajne pomake u svojoj teološkoj formulaciji i praktičnoj primjeni. Promjene u ekleziološkom razumijevanju Crkve – osobito u naglasku na narav Crkve kao zajednice, a ne isključivo kao institucionalne strukture – neizbježno su se odrazile i na liturgijsku obnovu jer se liturgija više ne razumije samo kao čin kulta, nego kao živi izraz zajedničarskog, otajstvenog i djelatnog identiteta Crkve (Vagaggini 1982, 62-63). Te dvije razine – ekleziološka i liturgijska – zajedno postaju odlučujuće za oblikovanje nove paradigme djelovanja Crkve u svijetu (Citrini 1990, 134-136).

U tom smislu, može se s pravom ustvrditi kako Koncil – u punom kontinuitetu s crkvenom predajom i učiteljstvom prethodnih koncila – promišlja liturgijska i ekleziološka pitanja ne više kao sporedne ili rubne teme, nego kao središnje i temeljne aspekte crkvenoga života i poslanja. Poučena iskustvom i duhovnom mudrošću Tridentskog koncila, točno četiri stoljeća ranije, Crkva ovaj put pristupa tim temama ne iz potrebe za obrambenim očuvanjem reda, nego s pastoralnom sviješću da upravo iz njih mora proizići novi dinamizam njezina djelovanja. Crkva je, u svjetlu Koncila, pozvana prepoznati da je nada – ne samo kao teološka krepost nego i kao temeljno pastoralno načelo – ključ razumijevanja njezina identiteta i njezine zadaće u svijetu.

Takav pogled nije samo teološki pomak nego i antropološka gesta nade: priznanje da čovjek, iako ranjiv, nosi u sebi žeđ za transcendencijom; i da Crkva, upravo u susretu s tom žeđu, može iznova prepoznati vlastitu zadaću i poslanje u svijetu.

2. Ekleziologija zajedništva

U navedenim dokumentima vidljiv je praktično-pastoralni duh Koncila, tj. davanje smjernica o stavu i djelovanju Crkve kako bi ispunila svoju misiju u okolnostima modernoga svijeta. Međutim, nije manje uočljivo da smjernice, pristupi i pastoralno djelovanje počivaju na ponovnom otkrivanju onoga što

Crkva u sebi jest – *Templum Spiritus Sanctii, Corpus Domini* i *Populus Dei* (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 17) – što je bitno apostrofirano u terminu »ekleziologija zajedništva«.

Ekleziologija zajedništva predstavlja teološki koncept koji osobito naglašava unutarnju povezanost i uzajamnost među članovima Crkve, shvaćene u trima prethodno navedenim dimenzijama istaknute u *Lumen gentium*, gdje je svaki vjernik pozvan na život u bratstvu, solidarnosti i djelatnom sudjelovanju. Ta se ekleziološka vizija snažno razvila tijekom Drugoga vatikanskoga koncila, koji je Crkvu sve više počeo shvaćati, kako je već prethodno naglašeno, ne ponajprije kao strogo hijerarhijsku instituciju, nego kao zajednicu vjere, nade i ljubavi u kojoj svi članovi imaju svoje mjesto i dostojanstvo, a njihovo jedinstvo nalazi svoj izvor u Kristu.

Prema Vagagginiju ekleziologija zajedništva sastavljena je od četiriju stupova (Vagaggini 1982, 59-62). Prvo, središnje mjesto u toj viziji pripada samome Kristu, koji se prepoznaje kao izvor svakog zajedništva i kao načelo jedinstva Crkve. Krist nije tek temeljna točka teološke refleksije, nego živa prisutnost koja strukturira i održava jedinstvo Crkve iznutra, u njezinoj biti i životu. Drugo, naglašeno je sudjelovanje svih članova u životu Crkve, pri čemu se poštuje različitost službi, karizmi i zadaća, ali se istodobno svi prepoznaju kao jednako pozvani na svetost i aktivno uključeni u poslanje Crkve. Ta dimenzija uključuje afirmaciju općeg poziva na svetost te jasno vrednovanje doprinosa svih staleža unutar naroda Božjega – klerika, laika, redovnika i redovnica – u skladu s njihovim specifičnim darovima, zadaćama, službama i odgovornostima. Treće, važna sastavnica te ekleziologije jest istaknuta povezanost sveopće i mjesne dimenzije Crkve. Svaka partikularna Crkva – bilo da je riječ o biskupiji, župi ili nekoj drugoj lokalnoj zajednici – egzistira u živom i konstitutivnom zajedništvu s Crkvom kao cjelinom, odnosno s Petrovim nasljednikom i zajednicom vjernika diljem svijeta. Time se izbjegava svaka opasnost od izoliranosti ili lokalizma jer se mjesne Crkve prepoznaju kao »Crkva u punini«, ali uvijek u relaciji prema cjelokupnom tijelu Kristove Crkve. Četvrto, ekleziologija zajedništva ističe uključivost i bratstvo kao temeljne odrednice crkvenog života. Nitko ne smije biti isključen iz sudjelovanja u milosti jer Crkva, kao znak i sredstvo spasenja, mora ostati otvorena svima. Temeljno iskustvo crkvenog zajedništva je ono koje se ne zatvara pred različitošću, nego je prihvaća, oblikuje i ujedinjuje u duhu ljubavi i služenja.

U konačnici, cilj ekleziologije zajedništva jest shvatiti Crkvu kao živu i nadnaravno utemeljenu zajednicu koja se hrani odnosom s Kristom i kao

Corpus Domini međusobno te koja među svojim članovima njeguje duhovnu povezanost i djelatno sudioništvo. Crkva tako postaje znak Božje ljubavi u svijetu, a njezino poslanje nalazi svoje uporište u zajedništvu koje izvire iz samoga Presvetoga Trojstva. Prema Vagagginiju ta se vizija Crkve promišlja kritički u odnosu na klasični model *societas/communitas perfecta* i umjesto naglaska na pravno-juridičkom okviru, stavlja u središte ontološko, nadnaravno i sakramentalno zajedništvo – koje prethodi svim strukturama (i ne umanjuje im važnost) – i kojemu sve drugo u Crkvi treba biti podređeno i usmjereno (Vagaggini 1982, 62-63).

Činjenično, Koncil, za razliku od prethodnih, nije sazvan poradi krivovjerja. Također, nije sazvan ni poradi rješavanja posebnih doktrinarnih problema. Koncil je, počevši od liturgije, nastojao promišljati prisutnost Crkve u suvremenom svijetu i kršćanstvo u njegovim različitim izričajima. Tu teologiju Drugi vatikanski koncil ocrtava već u prvom broju dogmatske konstitucije o Crkvi govoreći:

»Svjetlo naroda je Krist pa stoga ovaj Sveti sabor, sabran u Duhu Svetom, žarko želi njegovom svjetlošću, koja odsijeva na licu Crkve, prosvijetliti sve ljude navješćujući evanđelje svemu stvorenju (Mk 16, 15). A budući da je Crkva u Kristu na neki način sakrament odnosno znak i sredstvo najprisnijega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda, ona kani, slijedeći nauk prethodnih koncila, svojim vjernicima i cijelomu svijetu točnije obrazložiti svoju narav i svoje sveopće poslanje. Okolnosti sadašnjega vremena nadodaju toj zadaći Crkve još veću hitnost kako bi, naime, svi ljudi – danas tješnje povezani raznim društvenim, tehničkim i kulturalnim svezama – također postigli puno jedinstvo u Kristu« (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 1).

U ekleziologiji zajedništva, koja je polazišna točka ekleziologije Koncila i stup plodnog pastoralnog djelovanja, Crkva se shvaća kao stvarnost koja uključuje sve njezine članove: kler i laike, posvećene službenike i vjernike, koji su pozvani živjeti punim kršćanskim životom i surađivati u evangelizacijskom poslanju, kako to naglašava već spomenuti Vagaggini. Crkva je dakle »zajedništvo« koje proizlazi iz zajedničke vjere u Krista, a svaki član ima aktivnu ulogu u životu Crkve.

Pastoral nade jest ekleziologija zajedništva stavljena u praksu. Cilj prvoga dijela ovoga rada je dovesti do ekleziologije zajedništva koja nas upućuje prema drugom dijelu ovoga promišljanja. Drugi dio prikazuje nastojanja življenja pastoralna nade, tj. ekleziologije zajedništva, u konkretnoj zajednici.

3. *Facta loquuntur, communitas testatur* – župa Uzvišenja Svetoga Križa u Kravarskom kao pokušaj življenja pastoralna nade

Župa Uzvišenja Svetoga Križa u Kravarskom, smještena u središnjem dijelu Vukomeričkih gorica, ubraja se među starije župne zajednice na prostoru današnje Sisačke biskupije. Prvi pisani trag o njezinu postojanju potječe iz 1334. godine, kada se navodi u službenom popisu župa Zagrebačke biskupije, što ukazuje na višestoljetni kontinuitet župnog života i duboku ukorijenjenost vjere u lokalnoj zajednici.

U suvremenom kontekstu župa ima približno 4400 vjernika, što ju čini značajnom zajednicom u pastoralnom smislu. Tijekom 20. stoljeća, zbog prostorne specifičnosti župe koja se proteže u duljini od gotovo 30 kilometara, kao i zbog udaljenosti brojnih naselja od župne crkve, oblikovan je dodatni pastoralni okvir kroz izgradnju četiriju kapelica: sv. Ivana Krstitelja, sv. Petra i Pavla, sv. Mihaela Arkandela te sv. Ane. Te su sakralne točke postale važni liturgijski centri, omogućujući vjernicima pristup euharistijskom životu i unatoč fizičkoj udaljenosti od središnje župne crkve.

Pastoralna dinamika župe dodatno je ojačana zahvaljujući suradnji s Družbom Isusovom, koja redovito pruža pomoć u liturgijskim slavljinama. Zahvaljujući toj suradnji, svete se mise slave svake nedjelje u svim kapelicama, a prema pastoralnim procjenama, u redovitim nedjeljnim euharistijskim slavljinama sudjeluje više od 25 % ukupnoga broja župljana. Takva razina sudjelovanja može se tumačiti kao pokazatelj živosti i stabilnosti župne zajednice, unatoč izazovima suvremenog sekulariziranog konteksta i demografskih promjena.

Župa Uzvišenja svetoga Križa u Kravarskom, utemeljena na bogatoj povijesnoj baštini i trajno usmjerena na prilagodbu pastoralnim potrebama vjernika, može se promatrati kao konkretan primjer življenja »pastoralna nade« – one nade koja se očituje u ustrajnosti i duhovnoj otpornosti župne zajednice, ne samo kroz redovita liturgijska okupljanja nego i kroz zajedništvo koje iz liturgije proizlazi, u njoj se ostvaruje i neprestano učvršćuje.

4. Ritam i stupnjevitost

Na četrnaestom hodočašću Sisačke biskupije u Nacionalno svetište Majke Božje Bistričke, održanom 19. kolovoza 2023. godine mons. dr. Vlado Košić, sisački biskup, proglasio je pastoralnu godinu 2023./2024. »godinom velike obnove«. U tom je kontekstu izrekao poticaj župnim zajednicama da tijekom navedene godine organiziraju tzv. pučke misije, odnosno jednotjedne duhovne obnove

namijenjene svim staležima vjernika – djeci, mladima, bračnim parovima, starijima, bolesnima, ali i poljoprivrednicima, radnicima te intelektualcima – s ciljem sveobuhvatne duhovne revitalizacije župnih zajednica (Košić, 2023).

U promišljanjima o mogućim pastoralnim modelima za implementaciju toga biskupova poticaja u župi Uzvišenja svetoga Križa u Kravarskom, otvorila su se brojna pitanja pastoralne i teološke naravi. Jedno od temeljnih bilo je: Kako se oblikuje autentično zajedništvo? U kontekstu biskupova poziva na jednotjedne pučke misije javila se sumnja u dostatnost kratkotrajnih modela za dubinsku obnovu župne zajednice. U duhu tih promišljanja župa Kravarsko odlučila je misijsku obnovu protegnuti na cijelu pastoralnu godinu tako da se jednom mjesečno organizira duhovna obnova i susret zajednice.

Odluka je bila utemeljena na realističkoj i iskustvenoj procjeni da se župna zajednica ne može izgraditi – ni obnoviti – u samo sedam dana, već da su za takav proces potrebni kontinuitet, postepenost i strukturna integracija duhovnog rasta. Dodatan čimbenik koji je utjecao na tu odluku bio je snažan duhovni i emocionalni poticaj koji je zajednica doživjela kroz proces obnove župne crkve, teško oštećene u potresu 29. prosinca 2020. godine, a ponovno izgrađene i posvećene 16. travnja 2023. godine. Smatralo se pastoralno nedostatnim pokrenuti jednokratni i snažan duhovni događaj bez mogućnosti za njegovu nadogradnju i trajni učinak u zajednici.

Do ljeta 2024. godine u sklopu tog modela održano je deset duhovnih mjesečnih susreta održavanih posljednjih subota u mjesecu, što se nastavilo i u idućoj pastoralnoj godini. Svaki susret bio je strukturiran u nekoliko komplementarnih etapa: slavlje svete mise, kateheza, euharistijsko klanjanje te neformalno druženje u pastoralnom centru vlč. Stjepana Povoljnjaka. Tijekom klanjanja vjernicima je bila omogućena i sveta ispovijed uz prisutnost većeg broja svećenika. Značajna pažnja pridavala se završnom dijelu susreta – zajedničkom druženju – koje se nije promatralo kao sekundarno ili manje duhovno, već kao konstitutivan element duhovnog iskustva zajednice (Informativna katolička agencija 2024). U pastoralnom smislu upravo je taj segment bio značajan za konkretizaciju zajedništva koje se ostvarivalo u euharistiji.

Na temelju tog iskustva uočena je i određena slabost klasičnih modela duhovnih obnova, koje često, iako dobro strukturirane u liturgijskom i katehetskom smislu, ostaju na razini individualnog duhovnog doživljaja. Vjernici na događaju takve naravi sudjeluju, ispovijede se, proživljavaju trenutke molitvene intime i produbljenja osobne vjere, ali bez stvarne interakcije sa zajednicom. Tako euharistija – susret s Kristom i zajednicom, njegovim Tijelom – ostaje svedena na osobnu pobožnost. Takav pristup može biti viđen kao re-

dukcionistički i lišavati crkveno zajedništvo njegove eshatološke dimenzije i, u konačnici, nade.

Naime, nada nije samo misaoni koncept ili teološka ideja. Čovjeku su potrebne nade – manje ili veće – koje nas održavaju na našem putu iz dana u dan. Ali bez velike nade koja mora nadmašiti sve ostalo, one nisu dovoljne. Bog je temelj nade – ne bilo koji bog, već Bog koji ima ljudsko lice i koji nas je ljubio do kraja: svakog pojedinca i čovječanstvo u cjelini (Benedikt XVI. 2007, 31). Nada, dakle, nije rezultat uvjeravanja ni proizvod prozelitizma, nego je, u kršćanskom razumijevanju Osoba, a njezino ime je Isus Krist (Heb 6,19; 1 Pt 3,15). U tom smislu, nada postaje odnos, a ne teorija, i kao takva ima snagu oblikovati zajednicu.

Upravo zbog toga susreti u župi Uzvišenja svetoga Križa imali su važan pastoralni učinak. Događaji zajedničkih druženja bili su prostor susreta, upoznavanja i međusobne potpore. U tom su kontekstu nastala nova prijateljstva, kumstva i obiteljska pomirenja. Ti su procesi pridonijeli većem uključivanju župljana u organizaciju župnog života i događanja, a sama je župa sve više doživljavana kao »vlastita zajednica«. Lica koja su se susretala u liturgijskom prostoru postajala su prepoznatljiva i u svakodnevici – lica prijatelja. Ivan Pavao II. je navedeno izrazio na sljedeći način:

»Prije planiranja konkretnih inicijativa potrebno je promicati duhovnost zajedništva, čineći da se pojavi kao odgojno načelo na svim mjestima gdje se formiraju čovjek i kršćanin, gdje se formiraju služitelji oltara, posvećene osobe, pastoralni djelatnici, gdje se grade obitelji i zajednice. Duhovnost zajedništva znači prije svega pogled srca usmjeren prema otajstvu Trojstva, koje prebiva u nama, a čije se svjetlo mora vidjeti i na licima braće koja su uz nas. Duhovnost zajedništva također znači sposobnost osjetiti brata po vjeri u dubokom jedinstvu Mističnog Tijela, dakle, kao 'onoga koji mi pripada', moći dijeliti njegove radosti i njegove patnje, osjetiti njegove želje i brinuti se za njegove potrebe, ponuditi mu istinsko i duboko prijateljstvo. Duhovnost zajedništva također je sposobnost vidjeti prije svega ono što je pozitivno u drugome, prihvatiti to i cijeniti to kao Božji dar: 'dar za mene', kao i za brata koji ga je izravno primio. Duhovnost zajedništva konačno je znati 'napraviti mjesta' za brata, noseći 'jedni drugima terete' (Gal 6,2) i odbacujući sebična iskušenja koja nam neprestano prijete i stvaraju konkurenciju, karijerizam, nepovjerenje, ljubomoru. Ne zavaravajmo se: bez tog duhovnog putovanja, vanjski instrumenti zajedništva bili bi malo korisni. Postali bi bezdušni aparati, maske zajedništva, a ne njegovi načini izražavanja i rasta« (Ivan Pavao II. NMI 2001, 43).

To konkretno pastoralno iskustvo u župi Kravarsko može biti klica stvarnog doprinosa razvoju *ekleziologije zajedništva*, odnosno praktično ostvarenje onoga što je u prethodnom poglavlju označeno terminom *pastoral nade*.

5. Univerzalni poziv na svetost

Drugi vatikanski koncil u svojoj Dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium* jasno ističe da okolnosti sadašnjega vremena nadodaju zadaći Crkve još veću hitnost kako bi, naime, svi ljudi – danas tješnje povezani raznim društvenim, tehničkim i kulturalnim svezama – također postigli puno jedinstvo u Kristu (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 1). U svjetlu tih riječi potvrđuje se temeljno uvjerenje kršćanske vjere: svaki je čovjek ne samo stvoren *od* Boga nego i *za* Boga.

Ta antropološka i soteriološka dimenzija jasnije je izložena već u prvom broju *Katekizma Katoličke Crkve*, gdje čitamo: »Bog je slobodno stvorio čovjeka da ga učini dionikom svoga blaženog života« (Katekizam Katoličke Crkve 1994, 1). U tom svjetlu nijedna osoba nije isključena, zaboravljena ili predodređena za marginalnost. Ako je, kako navodi Katekizam, čežnja za Bogom utisnuta u ljudsko srce, tada je i mogućnost uključivanja svakoga pojedinca u puno zajedništvo Crkve kao Božje obitelji stvarna i ostvariva. U Konstituciji *Lumen gentium* također se izričito naglašava:

»Kristovi sljedbenici, pozvani od Boga ne po svojim djelima, nego po odluci i milosti njegovoj, i opravdani u Isusu Gospodinu, postali su po krštenju vjere uistinu Božja djeca i dionici božanske naravi, i zato uistinu sveti. Oni dakle moraju živeti uz Božju pomoć držati i usavršiti svetost koju su primili [...]. Svima je dakle jasno da su svi vjernici, bilo kojeg staleža i stupnja, pozvani na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav« (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 40).

Riječi te konstitucije osvjetljaju značenje univerzalnog poziva na svetost: svetost nije iznimka, niti je rezervirana za malobrojne izabrane, već je poziv upućen svakom vjerniku.

U tom se kontekstu Crkva prepoznaje u svojoj majčinskoj ulozi. Njezino poslanje nije samo naviještanje i poučavanje nego Crkva – kako kaže isti koncilski dokument – ima zadaću majke koja rađa, hrani, odgaja i vodi vjernike jer njezino djelovanje uvijek podrazumijeva trostruku službu: *munus docendi*, *munus sanctificandi* i *munus regandi* (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 21, 25, 10-11, 42). Metafora majke ovdje nije samo poetski izraz, već odražava duboku ekleziološku istinu: Crkva je ona koja – poput majke – u osobi otkriva moguć-

nosti za koje pojedinac često ne zna da ih posjeduje. Kao što dijete ne zna za sposobnosti čitanja i pisanja dok mu netko ne pomogne otkriti te sposobnosti, tako ni čovjek ne spoznaje puninu svetosti za koju je stvoren dok ga Crkva – vršeći svoj trostruki *munus* – ne vodi prema toj istini. Crkva, kao »univerzalni sakrament spasenja«, ima zadaću »izvući van sveca« koji prebiva u svakome čovjeku – ne kroz idealističko promišljanje – već kroz konkretan, pastoralno osmišljen zajednički hod.

Jedan konkretan primjer takve sakramentalne i zajedničarske dinamike ostvaren je u župi Uzvišenja Svetoga Križa u Kravarskom. U kolovozu 2023. godine ondje je organiziran ljetni kamp za djecu u dobi između prve pričesti i krizme. Šezdesetero djece, u šatorima na otvorenom prostoru župnog zemljišta, provelo je pet dana prožetih katehezom, igrom i molitvom. Iako se radi o lokalnoj inicijativi, njezina pastoralna i ekleziološka vrijednost nadilazi organizacijski aspekt. U pripremi i provedbi sudjelovali su brojni članovi zajednice: očevi su pripremali infrastrukturu, majke su svakodnevno kuhale, mladi su osmišljavali i vodili kateheze i animaciju, a stariji članovi župe – bake i djedovi – donosili potrebne namirnice.

Na koncu je broj odraslih uključenih u organizaciju odgovarao broju djece sudionika, što svjedoči o aktivaciji cijele župne zajednice. Značajno je napomenuti da mnogi od tih ljudi prije nisu bili aktivni u životu župe – neki nisu redovito sudjelovali u slavlju nedjeljne svete mise niti su se osjećali dijelom župne dinamike. Upravo kroz tu inicijativu došlo je do postupne integracije, koja je potom stvorila temelje za održavanje Kursiljo tečaja za parove, a kasnije i za formiranje obiteljske zajednice, koja danas čini živo tkivo župe.

Taj konkretan primjer pokazuje kako pastoralno djelovanje usmjereno na ekleziologiju zajedništva i univerzalni poziv na svetost nije apstraktna ili rezervirana ideja, već se može ostvarivati kroz konkretne oblike zajedništva, služenja i sudjelovanja. Svetost, u tom smislu, nije samo stanje pojedinca pred Bogom, već i kvaliteta odnosa unutar zajednice koja potiče, nosi i izgrađuje (Sisačka biskupija 2024).

6. Cenakul i opasnost za ekleziologiju zajedništva

U potrazi za biblijskim slikama koje mogu poslužiti kao hermeneutički okvir za razumijevanje naravi i dinamike župne zajednice, iznimno sugestivan i teološki bogat prikaz nudi scena okupljanja učenika u tzv. cenakulu – gornjoj sobi u Jeruzalemu. Taj prostor, u evanđeoskoj i apostolskoj tradiciji, obilježen je brojnim ključnim događajima iz života prve zajednice Kristovih učenika:

ondje su učenici blagovali Pashalnu večeru (Mk 14,15-17; Lk 22,11-13), ondje je smješteno ustanovljenje euharistije (Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,14-20; 1 Kor 11,23-26), ondje je Isus izrekao oproštajni govor svojim učenicima (Iv 13 – 17), te ondje, nakon uzašašća, učenici zajedno s Marijom postojano prebivaju u molitvi (Dj 1,12-14).

Cenakul se u tom smislu može promatrati kao prvotni prostor Crkve, prototip zajedništva u Duhu, mjesto u kojem se oblikuje identitet vjerničke zajednice kroz prisutnost Krista i molitvu s Majkom Crkve. Radi se o prostoru u kojem učenici ne samo borave zajedno nego i uče slušati, čekati, moliti i prepoznavati dinamiku Duha. U simboličkom i teološkom smislu taj prostor predstavlja model župne zajednice: zajednicu okupljenu oko Riječi, sakramenta i zajedničke molitve, koja se hrani Gospodinovom prisutnošću, pripravlja za poslanje i iščekuje njegov drugi dolazak. Dakle, ako postoji jedno mjesto koje nalikuje Crkvi ili župi, to je gornja soba – cenakul.

Međutim, biblijski tekst također svjedoči o ambivalentnosti toga prostora. Naime, evanđelja i Djela apostolska ukazuju da isti prostor – koji je bio mjesto zajedništva, intime i molitve – u određenom trenutku postaje mjesto zatvorenosti. Nakon Isusove smrti učenici se, iz straha od Židova, zatvaraju u gornju sobu (Iv 20,19). Cenakul tako postaje slika duhovne i egzistencijalne paralize: zajednica više nije vođena ljubavlju prema Gospodinu i poslanjem prema svijetu, već strahom od svijeta i brigom za vlastiti opstanak (Franjo EG 2013, 46-47).

Taj prijelaz – od otvorene zajednice nade do zatvorene zajednice straha – nosi snažnu izazovnost za današnje župne i crkvene zajednice. U pastoralnoj perspektivi postavlja se pitanje: Koji nas motivi okupljaju? Je li to živa vjera i ljubav prema Gospodinu, ili pak potreba za zaštitom, navika i strah od svijeta izvan naših granica? U tom kontekstu slika cenakula postaje ispit savjesti za svaku kršćansku zajednicu.

Danas su župe često definirane kao »žarišta vjere«, mjesta gdje se vjera rađa, njeguje i svjedoči (Ivan Pavao II. CL 1988, 26). No ako župna zajednica postane zatvoren prostor – paraliziran strahom, isključen iz stvarnosti svijeta, ravnodušan prema potrebama društva – tada se uvelike gubi njezina eshatološka i misionarska dimenzija (Franjo SNC 2024, 4). Jedinstvo koje se u takvom kontekstu njeguje, premda liturgijski i organizacijski očuvano, riskira postati oblikom zatvorenog kolektivnog identiteta bez proročke snage i bez plodnosti za druge.

U tom smislu suvremena Crkva – uključujući njezine župne zajednice – može upasti u napast »getoizacije«, gdje se zajedništvo pretvara u samodostatnost, a liturgijsko slavlje u ritual bez izlaska prema svijetu. Time se gubi

kontakt s poslanjem, a Crkva prestaje biti »sakrament spasenja« (LG 1) i postaje samo čuvar vlastite prošlosti. Takvo stanje nije samo pastoralni izazov, nego i teološki problem: zajednica koja ne dijeli nadu s drugima, sama sebe lišava blagoslova nade (Franjo 2019).

Samo otvoreno zajedništvo u kojem se vjera pretače u poslanje, a molitva u služenje, može ostvariti puninu crkvene naravi. U tom svjetlu cenakul (župa) nije pozvan ostati zatvoren prostor straha, već se – po sili Duha Svetoga – otvara kako bi postao mjesto iz kojega Crkva izlazi u svijet i postaje svjetlo narodima.

Zaključak

Opisujući nekoliko konkretnih župnih iskustava, koja podložna daljnjem razvoju otvaraju prostor za produbljenje i rast, cilj ovoga rada bio je prikazati moguću provedbu *ekleziologije zajedništva*, odnosno ono što može biti nazvano *pastoralom nade*. Taj koncept nije predstavljen isključivo kao teorijski konstrukt, već kao živi proces koji se konkretizira unutar svakodnevnih struktura i stvarnosti župne zajednice – kroz molitvu, euharistiju, zajedničko djelovanje i poslanje u svijetu.

Vrhunac takva pastoralna prepoznaje se u djelatnom i svjesnom sudjelovanju vjernika u nedjeljnoj euharistiji – susretom *par excellence* s uskrslim Gospodinom u zajednici vjere. Kao što ističe Drugi vatikanski koncil:

»[...] budući da liturgija one koji su unutar Crkve svakodnevno izgrađuje u sveti hram u Gospodinu, u prebivalište Božje u Duhu, do mjere punine dobi Kristove, ona ujedno na čudesan način krijepi njihove snage kako bi propovijedali Krista; tako liturgija pokazuje Crkvu onima koji su vani kao znak podignut za narode, pod kojim se raspršena djeca Božja trebaju sabrati u jedno, dok ne postane jedno stado i jedan pastir« (Drugi vatikanski koncil SC, 2008, 2).

Iz toga proizlazi da pastoral nade ne može ostati na razini idealizirane ili retoričke kategorije unutar suvremene ekleziologije. On mora postati dinamičan impuls koji prožima sve dimenzije crkvenoga djelovanja – od liturgijskog života, navještaja i kateheze preko strukturiranog uključivanja vjernika laika u poslanje Crkve pa do konkretnih oblika društvene prisutnosti i duhovne skrbi.

Takav pastoral pretpostavlja Crkvu koja nije zatvorena u vlastite obrasce i povijesne sigurnosti, već Crkvu koja ima hrabrosti i sposobnosti izići iz sebe prema onima koji su na periferijama – duhovnim, socijalnim, egzistencijalnim. Pastoral nade ne nudi tek psihološki optimizam, nego crpi svoju snagu iz

teološke istine Uskrsnuća, iz činjenice da je Krist pobijedio smrt i da ta pobjeda postaje temelj autentične nade – one koja mijenja pojedinca, gradi zajednicu i otvara prostor za novu budućnost u Kristu (Franjo EG 2013, 49).

U tom smislu, župna zajednica koja ustraje u molitvi, njeguje zajedništvo, euharistijski se okuplja i izlazi prema svijetu – ne kao opasnosti, nego kao poslanju – postaje vidljivo lice Crkve kao naroda nade i univerzalnog sakramenta spasenja te konkretno očitovanje te nade za svijet. Takva Crkva ne samo da govori o nadi nego postaje njezin nositelj, znak i sredstvo.

Popis literature

- Toma Akvinski. 2005. Suma teologije. U: Toma Akvinski, *Izabrano djelo*. Izabrao i preveo: Tomo Vereš. Drugo izdanje priredio: Anto Gavrić. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Benedikt XVI. SS. 2007, Spe Salvi. Enciklika vrhovnog svećenika biskupima, prezbiterima i đakonima, zavjetovanim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj nadi (30. XI. 2007.). Prijevod autora. U: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html (pristupljeno 30. V. 2025.).
- Citrini, Tulio. 1990. A proposito dell'indole pastorale del magistero. *Teologia. Rivista della facoltà teologica dell'Italia settentrionale* 15/1: 134-136.
- Drugi vatikanski koncil GS. 2008. Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. XII. 1965.). U: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Drugi vatikanski koncil LG. 2008. Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi (21. XI. 1964.). U: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Drugi vatikanski koncil SC. 2008. Sacrosanctum Concilium. Konstitucija u svetoj liturgiji (4. XII. 1963.). U: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Franjo EG. 2013. Evangelii gaudium, Apostolska pobudnica biskupima, svećenicima i đakonima, posvećenim osobama i vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu (24. XI. 2013.). U: https://www.vatican.va/content/francesco/it/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (pristupljeno 1. VI. 2025.).
- Franjo 2019. Kateheza pape Franje na Općoj audijenciji (23. X. 2019.) U: https://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2019/documents/papa-francesco_20191023_udienza-generale.html (pristupljeno 1. IX. 2025.).
- Franjo SNC. 2024. Spes non confundit. Bula proglašenja Redovnog jubileja godine 2025. (9. V. 2024.). U: https://www.vatican.va/content/francesco/hr/bulls/documents/20240509_spes-non-confundit_bolla-giubileo2025.html (pristupljeno 1. IX. 2025.).

- Informativna katolička agencija. 2024. Održana duhovna obnova u Kravarskom (26. II. 2024.). U: <https://ika.hkm.hr/novosti/odrzana-duhovna-obnova-u-kravarskom-3/> (pristupljeno 3. IX. 2025.).
- Ivan Pavao II. NMI. 2001. Nuovo millennio ineunte. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000. (6. I. 2001). Prijevod autora. U: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/apost_letters/2001/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte.html (pristupljeno 2. VI. 2025.).
- Ivan Pavao II. CL. 1988. Christifideles laici. Postsinodalna apostolska pobudnica o pozivu i poslanju vjernika laika u Crkvi i svijetu (30. XII. 1988.). U: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_30121988_christifideles-laici.html (pristupljeno 1. VI. 2025.).
- Jeruzalemska Biblija*. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«. 2004. Prijevod: Stari zavjet (osim Petoknjižja i Psalama): na temelju rukopisa Antuna Sovića; Petoknjižje: Silvije Grubišić; Psalmi: Filibert Gas; Novi zavjet: Bonaventura Duda i Jerko Fućak. Uredili: Adalbert Rebić, Jerko Fućak i Bonaventura Duda. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Katekizam Katoličke Crkve*. 1994. Zagreb: Glas Koncila.
- Košić, Vlado. 2023. Biskup proglasio novu pastoralnu godinu 2023./2024. Godinom velike duhovne i materijalne obnove (19. VIII. 2023.). U: <https://biskupija-sisak.hr/biskup-proglasio-novu-pastoralnu-godinu-2023-2024-godinom-velike-duhovne-i-materijalne-obnove/> (pristupljeno 1. VI. 2025.).
- Ratzinger, Joseph. 2015. *Duh liturgije*. Split: Verbum.
- Sisačka biskupija. 2024. Župni ljetni kamp u Kravarskom (24. VIII. 2024.). U: <https://biskupija-sisak.hr/zupni-ljetni-kamp-u-kravarskom/> (pristupljeno 3. IX. 2025.).
- Vagaggini, Cipriano. 1982. La ecclesiologia di comunione come fondamento teologico principale della riforma liturgica nei suoi punti maggiori. U: Pierre Jounel, Reiner Kaczynski, Gottardo Pasqualetti (ur.), *Liturgia opera divina e umana. Studi sulla riforma liturgica offerti a S. E. mons. Annibale Bugnini in occasione del suo 70° compleanno*, 59-131 Rim: Centro Liturgico Vincenziano.